

zou 'ij, na de jaren die sinds de vlucht der Pilgrimfathers verlopen, reeds voor lang uitgedoofd en bezwaken zijn. Bleek nu intusschen, hoe juist omgekeerd het vrije leven der vrijgemaakte Kerken in geen Staat ter wereld en in geen land tot zoo rijke, bezielde en vrijgevoerde regeling kon geraken, als juist in de Verenigde Staten, dan blijkt hieruit op de meest stellige wijze, hoe thans het Kerkelijk proces een aanmerkelijke schrede verder kwam, ja, men mag vrijelijk zeggen, nu reeds het eindpunt bereikt heeft, waardoor de verdere beweging wordt afgesloten. Van 1517 ging de machtige actie uit, die op de vrijmaking der Kerk doelde. Felle tegenstand weerstand haar zucht naar vrijmaking, en meer dan drie eeuwen lang is onder bloedvergieten en hartstoechtelijke woede de strijd uitgestreden, die door 1517 werd ingezet. Thans is Amerika ook van de heerschappij der Overheid ten slotte vrij gemaakt, en heeft het Overheidsgezag zich op het gebied der Algemeene genade, of wil men der Gemeene Gratie, teruggetrokken. De Overheid in de Verenigde Staten verbijgt haar godsdienstig karakter niet, maar volgt bij haar wetgeving het algemeen genadeverbod, en roept telken jare alle belijders uit alle kringen en secten op, om zich met haar te vereenigen in 't gemeenschappelijk gebed, dat de gunst en de genade van den Almachtige over land en volk blijft inroepen.

Dr. A. K.

„Zijt dan navolgers Gods!"

Zijt dan navolgers Gods, als geliefde kinderen.
Efese V:1.

't Is zoo aangrijpend, en zoo bijna verrassend, wat de Apostel ons hier toeroept over de navolging Gods. Een oproeping om, als geschapen naar het Beeld Gods, ons tot navolging van onzen God gerepen te gevoelen, sprekend ons geheel natuurlijk toe. Doch hier staat heel iets anders. Hier is in het slot van het voorgaande hoofdstuk gewezen op de bitterheid, de toornigheid en de granscheit, waarmee in het gewone leven zoo vaak de één jegens den ander verkeert. Dit nu wil de Apostel dat we gevoelen zullen, en dat we juist omgekeerd goedertieren en barmhartig jegens elkander zullen zijn, en vlak in aansluiting nu aan dit vermaan, laat hij hierop onmiddellijk volgen: Gedraagt u jegens elkander „gelijk ook God in Christus u vergeven heeft", en vlak daarop, en er bij hoornd, volgt dan: „Zijt dan hierin navolgers Gods!" Wat zeggen wil: Verdraagt en vergeef ook gij elkander, op gelijke wijze als uw God u vergeeft.

Nu zou dit vermaan ons minder aangrijpend toespreken, zoo er mede bedoeld ware, dat we steeds het beeld, het voorbeeld Gods zouden trachten na te volgen, en zoo dus ook, gelijk God ons onze zonden vergeeft, elkander van harte vergeven zouden, al wat we min lief jegens onze broeders of zusters waren geweest. Er zou dan niets anders in liggen, dan dat we lang niet zoo zelden onze broeders en zusters minder lief en min hartelijk bejegenen, gelijk we ook jegens den Heere gedurig in liefde en ontvankelijkheid te kort schieten. Doch zoo staat het er niet, en wat er staat heeft een geheel andere strekking. De Apostel gaat hier toch uit van het droeve feit, dat zoo gedurig ook in het gezelschap der Christenen de één te kort schiet in liefde en vergevinggezindheid, die hij zijn broeder verschuldigd is, en dit broederleed nu, zegt de Apostel, moet niet blijven hangen, maar moet met wortel en tak worden uitgeroeid, ja zoo volkomen, dat wij elkander vergeven, gelijk ook onze God ons vergeeft.

Dit nu grijpt ons daarom zoo aan, omdat beide vergevingen, waarvan hier sprake is, zoo geheel ongelijk zijn.

Als wij de een tegen den ander de liefde verzaaken en elkaar over en weer tergen of bedroefden en ergerden, dan is er vergeving over en weer noodig. Dan staat niet eenzijdig een heilige en anderzijds een zondaar, alsoo twee die 't met elkaar vinden moeten, doch dan zijn 't twee zondaren, die over en weer in geestelijke zwakte vervallen, elkaar verdriet aandeden, en nu elkaar vergeven moeten. Doch zoo staat het in onze verhouding tot onzen God juist niet. Eer vlak omgekeerd. Dan toch is God de Heere de Allerheiligste, die in niets tegenover ons te kort schoot, wiens liefde jegens ons ongerept en volkomen was, en tegenover dien Heiligen God staan wij dan als de gedurig tot zonde verlokten. Op zichzelf genomen, zoo we eenzijdig met ons eigen persoonlijk bestaan en met ons eigen doen en laten rekenen, zou er dan ook geen oogmerk sprake van kunnen zijn, dat wij onderling elkaar zouden vergeven, gelijk onze God ons vergeeft. Is er sprake van onze wederzijdse onschikkelijkheid voor en met elkander, dan zijn er twee die, in graad nu ja allicht verschillend, maar in 't wezen toch gelijk staan, beide als zondaren optredend, en uit dien hoofde over en weder te vergeven hebben, wat we onthelgen in elkaar opwekten. En, komt er dan ten slotte over en weer berouw in elkaanders hart op, zodat we ons met elkaar verzoenen en saam de vergeving onzes Gods inroepen, dan blijft onze God de Heilige, dan blijven wij de zondaren die geade inroepen, en de heilrijke uitkomst verklaart zich vanzelf. Doch zoo juist staat 't hier niet. Hier staat de gevallen zondaar tegenover den driemaal Heiligen God. Zijns is derhalve de schuld. Zijns de bange verantwoordelijkheid. En de God met wien hij zijn schuld te vereten heeft, staat als de onschendbaar heilige tegen hem over. Feitelijk is 't dan ook eenzijdig en uitsluitend de tusschenintreding van den Middelaar, die hier onze verschoning in ere voor het oog van onzen heiligen God mogelijk en denkbaar maakt. Op ons zelf gezien, en zonder Middelaar, zou 't alles ons terugtoeten. Er zou van verzoening en van hereniging geen oogenblik sprake kunnen zijn. En eerst als de Middelaar zich voor ons stelt, zodat de Driemaal heilige God ons niet anders dan onder het schild en den dekmantel van den Middelaar ziet, overkomt ons de zalige vergiffenis.

Het begint dan met o, zoo hachelijk te staan. Voor zoover het onze menselijke samleving betreft, zijn 't dan beide geboren zondaren van wie gehandeld wordt. Beiden staan dan schuldig. En komen ze er dan ten slotte

toe, om niet in bitterheid en vervreemding van elkander te blijven voortleven, maar vergeven ze elkaar van harte en reiken ze elkaar de broederhand toe, dan stond 't over en weder gelijk en is 't van beide zijden het indringen van een hogere liefde die hen saam in verzoening juichen doet. Maar geheel anders staat 't natuurlijk, als 't aankomt op onze verhouding jegens onzen God. Dan geldt het niet het wettelijk tusschen twee elkaar verwante gestalten, maar die geheel ongelijk tegenover elkander staan. Eenzijdig blijft 't dan de schuldige en zondige mensch, maar deze schuldige mensch staat tegenover een God, die onveranderlijk in zichzelf steeds schittert in zijn volkomen heerlijkheid. Weer komt 't derhalve op de wederzijdse verhouding tusschen twee verwante gestalten aan. Van de één zijde is 't de heilige God, die onveranderlijk heilig in zichzelf blijft, en tegenover dien heiligen God staat dan de gevallen mensch, die naar zijn Beeld geschapen, dat heilige Beeld verzaakt en in de schier demonische gestalte overging.

Blijft 't hier nu bij, dan was er vanzelf geen zweem van uitricht op verzoening. De driemaal heilige God en de gevallen zondaar zouden dan gescheiden tegenover elkander blijven staan, en van hereniging of verzoening zou geen sprake wezen. Er zou een niet te overbruggen scheiding blijven gapen, en het ontzettende begrip van de verdorvenis zou aan den gevallen zondaar verwerkelijk worden.

Maar geheel en al verandert dit nu door het heilige Middelaarschap van den Heiland. Dit Middelaarschap is een onderwiel van den Zoon Gods in den stroom van onze ellende, en du 100 bang en 100 ontzettend, dat ten slotte in de schier heilsche zielsnauwing de bange uitroep van het Lama Sabachani over Jezus lippen glijd. Om ons tot onzen God terug te leiden, liet de Middelaar zich bijna van zijn Godheid berooven. En het is eeniglijk het mysterie der diepe zelfvernedering, waarvoor de Christus juist in die bange vernedering het redmiddel voor onze verlossing vond en tot ons bracht. En vandaar dan ook, dat de Apostel zoo stellig betuigt, hoe „God in Christus ulieden vergeven heeft".

Op het mysterie der liefde komt 't hier daarom al te gader aan. Eerst teekent de Apostel ons ons zondig leven onder elkaar, dat zoo vaak haat en bitterheid verraakt. Dan toont hij klaarlijk aan, hoe we deze onderlinge boosheid en bitterheid te boven komen, en elkaar vergeven. En daarna eerst komt dan de heilrijke lofsang, die boezemg tevens is, die ons nu toe sprekt in deze roerende taal: „Elkaar vergevende gelijk ook God in Christus ulieden vergeven heeft". Dat is het raadsel. Van God afgewallen en vervreemd, en nu toch weer de vergiffenis van onzen God ontvangen en naar onzen God teruggebracht, en dit alles niet door eigen deugd of braafheid, door eigen boete of vromderij, maar eeniglijk door wat Christus voor ons volbracht. Zoo wordt 't dan een „vergeven van elkaar, gelijk ook God in Christus ulieden vergeven heeft".

Doch dan blijft 't hier ook bij. Is ons metterdaad in Christus de volkomen vergeffenis deel geworden, dan zijn we hierna van zelf ongemerkt in de heilige sfeer der eeuwige liefde overgezet. De Apostel laat 't er dan ook bij ons op volgen: „Wandelt dan nu in de liefde, gelijk ook Christus ons liefgehad heeft, en zich zelf voor ons heeft overgegeven tot een offerande, Gode tot een welriekende reuk".

Op zich zelf zou een nieuwe gelijkestelling in de verzoening mogelijk zijn geweest. Onder ons menschen bleef 't altoos, dat de een jegens den ander in liefde tekort schoot, dat dit bitterheid wekte, en dat deze verbittering nu in Christus verzoend moest worden. Maar wordt het zondig beginsel, het dooudend egotisme in ons te niet gedaan, en wordt dan Christus onze plaatsbekleder, die ons van onszelf afscheidt en in zijn heilige liefde inwijst, dan valt weg wat achter ons lag en ons van onzen menschenadel beroofde. Een hogere, een heilige, een hemelsche liefde daalt dan in ons innerlijk weren in. Christus en wij zijn dan niet meer twee, maar één geworden, en het is in die zalige eenheid, dat zich alsdan vanzelf de mogelijkheid voor ons ontluit, om te doen wat ons hier zoo aangrijpend wordt toegevoegd, en „navolgers Gods te zijn als geliefde kinderen".

Dr. A. K.

Amsterdam, 2 Januari 1920.

Het Nieuwe Jaar, dat we zijn ingegaan, zet niet onder rooskleurige voortteekenen in.

Al zal de definitieve vaststelling van het vredetractaat tusschen Duitschland en de Ententemogendheden nu wel niet te lang meer op zich wachten laten en daarmee, ook officieel, aan den nog altoos bestaanden oorlogstoestand een einde zijn gemaakt, toch zal wel niemand zich inbeelden, dat de vrede, waarnaar de zoo schrikkelijk geteisterde volkeren reikhalzend uitzagen, daarmee gekomen is. Een machtsvrede met geweld aan den overwonnenen opgelegd, bergt altoos de kiemen van een nieuwen oorlog in zich. Het bloed op de slagvelden van Europa vergoten, om naar men hoopte, voor goed den oorlog zelf te dooden en een beter toekomst voor de volkeren te scheppen, waarin niet geweld, maar het recht op aarde heerschen zou, is tevergeefs verspild. Het rijk van vrede, waarin de leeuw en het lam vreedzaam verkeerden, wordt op deze aarde niet gevonden, maar op den berg des Heeren. En dat rijk zal niet door de raadselagen van aardsche vorsten, maar door de komst van Christus eerst worden verwezenlijkt. Het moge een bewijs zijn hoe diep in het menschenhart het verlangen naar dit vreedrijk is ingeworteld, dat telkens na een uitbarsting van felle oorlogshaat, zooals we thans weer aanschouwd of doorleefd hebben, de menschheid hoopt, dat nu de laatste oorlog gestreden is en het rijk van eeuwig vrede komen zal, maar de uitkomst heeft telkens geleerd en zal het ook nu leeren, hoe dwaas deze hoop is. Voor wie een open oog heeft voor de teekenen der tijden, is het reeds thans duidelijk, hoe de brandstof ligt opgehoofd, die maar één vonk behoeft, om tot een nieuwe wereldcatastrofe te leiden. Het militarisme van Duitschland moge verboden heeten en daarmee het gevaar voor verstoring van den wereldvrede be-

zwoeren, maar hoe dieper de overwonnenen vernederd wordt, hoe knellender de boeien zijn om de verslagnen vast te ketenen, des te zekerder wekt men een geest van haat en bitterheid, die naar revanche zal zoeken. De Volkerenbond, waarop men alle hoop gevestigd had, verzaagt steeds meer aan de kinnen, of zal, wanneer hij tot stand komt, alle n een coalitie zijn van de overwinnaars om het regiment in handen te houden. Maar hoe geweldig de macht ook is van deze overwinnaars, de teekenen van innerlijke tweedracht openbaren zich maar al te duidelijk. Frankrijk, beducht voor de weeropstanding van den verslagen erfijand, zoekt in nieuwe bondgenootschappen kracht, maar vindt zijn bondgenooten weinig geneigd om die hulp te verzeeken. Italië is ontevreden met den haar toegewezen buit en dreigt met gewapende hand te nemen, wat het niet goedschiks krijgen kan. Amerika, dat onder zoo hoog staande leuze zich in den wereldstrijd wierpen onder de bezielende leiding van zijn president een program ontwierp, dat alle edele geesten bekoorde, weigert het vredetractaat te onderteekenen, en toont het droeve beeld van een huis, dat hopeloos tegen zich zelf verdeeld is. En Engeland, dat in dezen oorlog de wereldheerschappij voor goed meende veroverd te hebben, toont plotseling teekenen van inwardig verval, die de vraag doen opkomen, hoelang dit machtige Rijk nog bestaan zal. In Indië dreigt en woelt het en kan de geest van opstand alleen door massamoord bedwongen worden. Egypte wil de gehate ketenen van den overweldiger afwerpen, en in Ierland, steeds de wondeplek van Engeland, zetelt reeds een eigen parlement, dat de onafhankelijkheid van Ierland heeft uitgeroepen. En daarbij komt, dat de beroering, die heel de Mohamedaansche wereld heeft aangegrepen, nu over het lot van den Sultan en Constantinopel zal beslissen worden, ook voor Engeland de ernstigste gevaren medebrengt. Aan ontwapening en verlichting van den zwaren last, die op de volkeren drukt, wordt dan ook door geen der groote Mogendheden gedacht. Frankrijk houdt zijn leger in stand, Engeland zijn machtige vloot. En Amerika, dat zoowel in Japan als in Engeland zijn toekomstige concurrenten ziet, waarmede het vroeger of later tot een botsing komen zal, breidt zijn vloot uit tot een sterkte als nooit te voren.

En alsof dit spel van tegenstrijdige belangen op politiek gebied niet voldoende ware om zelfs den grootsten optimist met zorg voor de toekomst te vervullen, wordt de Socialistisch-revolutionnaire beweging, die van Rusland is uitgegaan, al machtiger. Het Bolsjewisme is als de octopus of inktvisch, wiens vangarmen wel afgehouwen kunnen worden, maar die telkens weer aanwassen, zo lang het hart van het monster niet is gedood. Het dringt op geheimzinnige wijze in alle staten van Europa binnen om den geest der volkeren te vergifigen. Het baant zich een weg door de steppen van Sibirie en hitst den geest van verzet in Indië aan. Het overkruist zelfs den Oceaan en doet zijn machting invloed tot in Amerika gevoelen. En de Staten van Europa staan machteloos en radeloos, hoe zij dit monster zullen bedwingen.

Want het gevaar dreigt niet alleen van buiten, maar ook van binnen. De arbeidersbevolking vraagt overal hooger loon, korter werktijd, meer politieke macht. Werkstaking op werkstaking moet kracht aan deze eischen bijzetten. Dat de prijzen der levensmiddelen daardoor steeds duurder werden, de belastingen steeds zwaarder om te dragen, doet er niet toe. Door het algemeen stemrecht zijn de machtsverhoudingen verplaatst. De arbeiders, het sterkst in het stemmen-aantal, beheerschen den politieke toestand. Met hun wenschen en verlangens moet in de eerste plaats gerekend worden. Zoo staan we voor een geheel nieuwe evolutie van het sociale leven, waardoor de verhoudingen werden omgekeerd en waarvan niemand zeggen kan, wat het einde zal wezen. De sociale strijd, die ontkend is, kan nog veel dieper het volksleven aantasten en ondermijnen, dan het oorlogsgeweld het heeft gedaan.

Zoo gaan we niet zonder zorg de toekomst in het Nieuwe Jaar tegen. Wat dit jaar in zijn schoot voor de wereld en voor ons volk bergen zal, weten we niet. Maar wel wijzen de teekenen der tijden er op, dat de worsteling niet uit is, maar veel meer nog banger worden zal. Te bevredemen behoeft dit den Christen niet. Gods Woord heeft ons geleerd, dat de droom van een vreedrijk op aarde een dwaasheid is. Heel de profetie van Israël wijst er op, hoe de strijd steeds heviger zal worden, naarmate het einde nadert. En Christus zelf heeft het ons voorspeld, dat de beroering en verdrukking steeds zal toenemen, totdat het teken van den Zoon des Menschen in de wolken zal gezien worden. Voor wie dieper denkt, kan dat ook niet anders. Vrede op aarde kan niet door uitwendige machtsmiddelen afgedwongen worden. De diepere oorzaak van allen strijd schuilt in de zondige gesteldheid van ons menschenlijk hart. Het is zooals de Apostel Jacobus gezegd heeft: „vanwaar komen krijgen en vechterijen onder u? Kommen zij niet hiervan, n.l. uit uwe wellusten, die in uw leden strijd voeren". Eerst op de nieuwe aarde, waar gerechtigheid wonen zal, waar liefde den toon zal aangeven, waar geen zonde meer gevonden wordt, zal de strijd ophouden. Geen volk zal daar meer worstelen om de wereldheerschappij; geen maatschappelijke klasse zal daar de andere meer benijden en verdrukken. Maar hier op deze zondige aarde komt de vrede niet.

Voor wie de hoop op deze heilrijke toekomst mist, moet de gang der wereldgeschiedenis daarom wel een bittere teleurstelling wezen. Telkens vlamt in het arme

menschenhart de verwachting weer op, dat nu een nieuwe en betere tijd zal aanbreken, waarin aan den strijd een einde zal komen, maar de ontgoocheling is des te smartelijker, wanneer blijkt, dat in plaats van vrede de strijd in nieuwen vorm weer uitbreekt. Maar voor een Christen is van die teleurstelling geen sprake. Hij ziet in den loop der wereldhistorie de vervulling van het profetisch woord, dat zeer vast is. En datzelfde profetisch woord, dat van een steeds banger worsteling op aarde spreekt, schittert tegelijk als een ster in een donkere plaats, waar het over dit wereldgebeuren heenwijst naar een nieuwen hemel en een nieuwe aarde, waar eeuwige vrede wonen zal. Die hoop is onbedriegelijk. En waar die hoop in 't hart leeft, zal de bede ook des te inniger opklimmen: Kom, Heere Jezus, ja kom haastelijk. Want de komst van dien Koning alleen kan het rijk van vrede ons schenken.

Om het recht.

De critiek, die we geoeft hebben op de procedure tegen Ds. Netelenbos gevolgd, schijnt den indruk te hebben gegeven alsof we het voor Ds. Netelenbos zelf wilden opnemen, met name voor zijn optreden en voor zijn eigenaardige opvattingen.

Het behoeft wel geen betoog voor wie nauwlettend de *Heraut* las, dat deze indruk op een misverstand berust. We zouden dan ook tegenspraak tegen deze geheel onjuiste opvatting schier overbodig achten, indien ons niet gebleken was, dat dit misverstand bij meer dan een hooggeschatte broeder ingang had gevonden.

Mogen we, om aan dit misverstand, naar we hopen, voor goed een einde te maken, er daarom aan herinneren, dat de *Heraut* beslist het optreden van Ds. Netelenbos om in de Hervormde Kerk een dienst waar te nemen, heeft afgekeurd en zelfs een breede uiteenzetting heeft gegeven, waarom het standpunt, door Ds. Netelenbos tegenover de Hervormde Kerk ingenomen, ons niet juist scheen.

Dat we evenzeer een uitvoerige bestrijding hebben geleverd van het bezwaar door Dr. Buitzer tegen enkele Artikelen onzer Bijbelijns ingediend en mede door Ds. Netelenbos onderschreven, omdat we meenden, dat dit gravamen niet juist was.

Dat we met hartelijke instemming hebben aanbevolen de brochure van Prof. Grosheide, waarin deze het gevaarlijke aantoonde van de uitdrukking Christus-ervaringen, door Ds. Netelenbos gebruikt.

Dat we het optreden van Ds. Netelenbos na zijne schorsing in verschillende meetings, waarin op weinig waardige wijze tegen de Gereformeerde Kerken geprotesteerd werd, beslist hebben afgekeurd, en zelfs openlijk hebben uitgesproken, dat een dergelijk optreden censuur verdiende.

Dat we, toen twijfel rees aangaande de rechtzinnigheid van Ds. Netelenbos op andere punten, met name aangaande zijn opvattingen van het Schriftgezag, het hebben toegejuicht, dat de Classis een Commissie benoemde om daarnaar onderzoek te doen, en het rapport dezer Commissie in zijn geheel hebben opgenomen.

De herinnering aan deze feiten moge volstaan om te doen zien, hoe weinig er sprake van is, dat we het op hebben genomen voor het standpunt en het optreden van Ds. Netelenbos.

Waarop we alleen critiek hebben geoeft is de wijze waarop de procedure gevoerd werd en die ons voorkwam niet juist te zijn.

Gold het hier nu alleen enkele kerkrechtelijke informaliteiten, zoo zouden we het zwijgen er hebben toe gedaan. Maar dit was niet zoo. Er waren hier rechtsbeginselen in het spel, die niet straffeloos mogen geschonden worden.

En het was ons niet om den persoon van Ds. Netelenbos, maar om het recht te doen.

Zelfs in de wereld nu geldt de regel, dat men, ook waar het den grootsten misdadiger gold, toch het recht moet handhaven. En de Kerk van Christus heeft wel dubbel toe te zien, dat in haar rechtspraak zelfs de schijn niet ontstaan kan, alsof het recht niet geëerbiedigd zou worden.

Daarbij komt, dat de rechtsaanklager niet alleen Ds. Netelenbos raakt, maar al onze predikanten. Indien in een dergelijke procedure, die met afzetting uit het ambt eindigt, geen zekerheid bestaat, dat het recht stipt is gehandhaafd, dan kan niet meer gezegd worden, dat er rechtszekerheid voor onze predikanten bestaat.

Het is daarom, dat we ons verblijden, dat Ds. Netelenbos zich beroepen wil op de Generale Synode. En de Generale Synode kan uitpraak te doen hebben niet alleen over de formele vraag, in hoeverre bij deze procedure het recht gehandhaafd is, maar ook over de materiele vraag, of de opvattingen van Ds. Netelenbos aangaande de inspiratie en het gezag der Schrift in onze Kerken geduld kunnen worden. Het rapport van de Commissie heeft zeker aangetoond, en we zijn haar daarvoor dankbaar, dat deze opvattingen niet zonder bedenking zijn. Maar geheel tot helderheid gebracht is de zaak o.i. nog niet. En het is niet voldoende te zeggen, dat iemand van de Belijdenis afwijkt. Het moet ook klaar en duidelijk bewezen worden, voordat men hem veroordeelen kan.

Geen gunst maar recht.

I. Hoezeer we in menig opzicht het betoog van Mr. Van Apeldoorn met instemming gelezen hebben, toch, zoo merkten we op, schijnt de oplossing, n.l. dat de Staat alle uitkeering aan de Kerken zou doen ophouden zonder uitkeering van kapitaal,

practisch onmogelijk, terwijl we ook het juridische standpunt van Mr. Van Apeldoorn niet zonder bedenking achten.

Wat ons eerste bezwaar betreft, zoo behoeft dit wel geen breede toelichting. Zal de financiële band tusschen Kerk en Staat worden losgemaakt, dan is het niet voldoende, dat de Regeering daartoe een voorstel indient, maar dan moet ook de Staten-Generaal dit aannemen. Zelfs zou daartoe Grondwetsherziening noodig wezen en voor zulk een Grondwetsherziening is eisch, dat er eerst Kamerontbinding moet plaats vinden en een nieuwe Kamer moet gekozen worden, voordat de voorstellen definitief worden aangenomen. De Kamer zou dit voorstel dus niet incidenteel kunnen afdoen, maar er zou een nieuwe Kamerverkiezing moeten plaats vinden, waarbij deze verbrekking van den financiële band tusschen Staat en Kerk het shibboleth zou worden.

Nu behoeft er wel geen oogenblik twijfel over te bestaan, dat zulk een voorstel van Regeeringswege, gesteld al dat de Regeering hiertoe overging, op zeer ernstig verzet stuiten zou in de beide Kamers der Staten-Generaal. Van de Roomsche staatspartij is bekend genoeg, dat zij van de bestaande subsidie zeker geen afstand zou willen doen zonder vergoeding. Al wat aan de Hervormde Kerk verbonden is, zou evenzeer met alle kracht tegen deze intrekking van Staatshulp zich verzetten. En al zouden allicht de socialistischen en vrijzinnig-democraten zulk een maatregel toejuichen, de vraag zou wezen, of zulk een voorstel de meerderheid krijgen zou. En zelfs indien dit het geval was, zou men daarna bij de verkiezingen een zeer onoverwinnelijke strijd krijgen. Reeds nu heeft bij meer dan eene verkiezing juist deze financiële quaestie nameloos veel kwaad gedaan. Van Christelijk-Historische en van Liberale zijde werd het telkens voorgesteld, alsof de Antirevolutionaire partij het toelei op den ondergang der Hervormde Kerk en haar daarom van haar bestaansmiddelen wilde berooven. En reeds nu werd door een president-Kerkvoogd uit Zwolle in de *Nieuwe Rotterdammer Courant* naar aanleiding van Mr. Van Apeldoorn's betoog aan de alarmklok getrokken en de voorstelling gegeven, alsof dit een aanslag van de Gereformeerden op de Hervormde Kerkbedoelde, hoewel Mr. Van Apeldoorn geen lid der Gereformeerde Kerken, maar van de Hervormde Kerk is en zijn betoog gehouden werd in een Bund, die tot de Hervormde Kerk behoort.

Het is daarom, dat we het tactisch niet juist achten, om zoo scherp op den voorgrond te stellen, dat eigenlijk de beste oplossing zou wezen, alle uitkeering aan de Kerken van Staatswege zonder meer te doen ophouden. Langs dien weg bereikt men het doel, dat men beoogt, n.l. de financiële scheiding tusschen Kerk en Staat, nooit. Eer weet men, dat men op deze wijze die scheiding juist onmogelijk zal maken. Hoe duidelijker en klaarder men uitspreekt, dat het doel is, niet om de duver gesubsidieerde Kerken plotseling voor het feit te stellen, dat zij geheel uit eigen middelen voor haar onderhoud hebben te zorgen, maar dat men aan de Kerken een zeker kapitaal zal doen uitkeeren, hoe meer kans er is, dat men de medewerking van deze Kerken verkrijgt. Doet men dit laatste niet, dan zal men allicht kerkelijke hartochten ontketenen, die op politiek gebied een zeer fatale invloed zouden uitoefenen. Met het zwaard hakt men deze Gordiaansche knoop niet door. Men zou alleen zich zelf daarmee een wonde toebrengen.

Toch is het niet alleen uit deze praktische overwegingen, dat we bezwaar hebben tegen de conclusie van Mr. van Apeldoorn, maar ook op historische gronden. Het recht op kapitaaluitkeering schijnt ons niet zoo aan twijfel onderhevig als Mr. van Apeldoorn wel meent. En al weten we zeer wel, dat Juristen van naam in dit opzicht geheel aan zijn zijde staan, toch meenen we, dat dit geding daarmee nog niet beslecht is.

Nu kunnen we natuurlijk niet in een weekblad als *De Heraut* op alle juridische vraagstukken ingaan, die met het vraagstuk van de kerkelijke en geestelijke goederen in verband staan. Alleen op de hoofdpunten kan hier worden gewezen.

En dan staat het vast, — hierover bestaat geen twijfel — dat deze kerkelijke en geestelijke goederen dan ook zijn aan personen, die deze goederen geschenken hebben ten dienste van de Kerk en van vrome doeleinden (pious uses). Gewoonlijk onderscheidt men daarbij tusschen de kerkelijke goederen, die rechtstreeks ten dienste van de Kerk waren gegeven, en de geestelijke goederen, die dienden voor kloosters enz. Aan wie, voor de Reformatie, het eigendom dezer goederen toekwam, staat niet zo vast. Men beschouwt ze tegenwoordig meest als *stichtingen*, d.w.z. als eigendommen, die niet aan de Kerk behooren, maar ten dienste van de Kerk waren gegeven. Toen de Reformatie kwam, heeft de Overheid niet deze goederen tot staats eigendom verklaard, waartoe zij het recht ook niet zou gehad hebben, maar alleen verklaard, dat deze goederen voortaan dienen zouden voor de Gereformeerde Kerken. Doordat de Overheid de Roomsche religie-oufening verbood en de Gereformeerde religie als de ware Christelijke religie erkende, ontstond geen nieuwe Kerk, maar werd de bestaande Christelijke Kerk die tot reformatie was gekomen, als de wettige Kerk erkend. De voorstelling alsof deze kerkelijke goederen door het „wegvallen" van de „Roomsche Kerk" nu bona vacantia waren geworden, d.w.z. goederen zonder eigenaar, die de Staat aan zich trekken kon en waarvan de inkomsten alleen bij wijze van gunst door de Overheid aan de Gereformeerde Kerken waren gegeven, is derhalve niet juist. De uitvoerig